

บทที่ 16

สัปดาห์มหัศจรรย์

คณะซิสเตอร์ที่เหน็ดเหนื่อยเดินทางมาถึงหัวหินวันที่ 10 มิถุนายน ได้พบหัวหินเปลี่ยนสภาพไปแล้ว หัวหินที่เคยเห็นเงียบสงบ ที่เธอเคยมาพักผ่อนระหว่างโรงเรียนหยุดเมื่อสองสามปีก่อนกลายเป็นโรงเรียนที่มีเสียงเด็กอื้ออึงเพราะมีเด็กประจำ 50 คน และนักเรียนไปกลับ 150 คน ทุกชั้นวัย นอกจากเด็กประจำที่ส่วนใหญ่มาจากมาแตร์เดอีกรุงเทพฯ ๆ ก็มีครูจำนวนหนึ่งจากกรุงเทพฯ มาร่วมงานสอนด้วย ที่ายที่สุดยังมีเด็กทารกอีก 2 คนอายุไม่ถึง 2 ขวบถูกแม่ทอดทิ้ง ใ้ได้อยู่ในความดูแลอย่างรักใคร่ของซิสเตอร์ซาญ มารี วาน เดอ อาลสท์ หัวหินจึงเป็นคณกลุ่มใหญ่ที่จะต้องดูแล หลังจากคณะแรกที่มาถึงเดือนพฤษภาคม ก็ได้เข้าบังกาโลเพิ่มอีก 6 หลัง โรงเรียนต้องการพื้นที่เพิ่มเติมเพราะมีนักเรียนจำนวนมากกว่าที่คาดคิดไว้แต่เดิม

ซิสเตอร์เทเรส แมร์แตนส์ซึ่งมีฝีมือในทางจัดระบบ ได้จัดแจงแบ่งที่ทางไว้สำหรับส่วนต่าง ๆ บังกาโลแต่ละหลังเธอได้ตั้งชื่อตามฉายาของแม่พระ และกำหนดไว้เพื่อการนี้การนั้น โดยเฉพาะ เช่น

บังกาโลชื่อ ราซีนีแห่งสันติ เป็นที่ทำงานของท่านอธิการินี
พระมารดาของพระเยซูเจ้า เป็นส่วนของชาวคณะอูร์สุลิน
ดาวประกายพริ้ว เป็นส่วนโรงเรียน
ดาราสมุทร เป็นส่วนเด็กประจำ
ราซีนีแห่งเทวดา เป็นส่วนค่ายเด็ก
พระแม่ทรงเยี่ยมเยียน เป็นส่วนสำหรับครู

ปลายเดือนมิถุนายน คุณแม่ราฟาเอลได้เดินทางอย่างลำบากยากเย็นจากกรุงเทพฯ เพื่อประเมินสถานภาพของโรงเรียนที่หัวหิน ให้คำแนะนำที่จะใช้สถานที่และบุคลากรให้มีประโยชน์ที่สุด ทั้งมาแจ้งข่าวของซิสเตอร์ที่ยังอยู่กรุงเทพฯ ๆ ให้ซิสเตอร์ที่หัวหินทราบ ท่านเล่าว่าได้พยายามซ่อมแซมส่วนที่เสียหายมากที่สุด แต่หาคนทำงานยาก แต่หาวัสดุที่ใช้ในการซ่อมแซมยิ่งยากกว่า ค่าครองชีพที่สูงขึ้นมาก วัสดุก่อสร้างก็ถูกกะเกณฑ์ไปซ่อมสถานที่ที่เป็นสาธารณประโยชน์และสาธารณูปโภคที่ได้รับความเสียหาย แม้ไม่สามารถหากระเบื้องมุงหลังคาใหม่ได้ ก็มุงหลังคาด้วยใบจากหนา ๆ ซึ่งอย่างน้อยก็ป้องกันฝนได้

ความกังวลเรื่องวัสดุก่อสร้างซ่อมแซม โรงเรียนเป็นเรื่องเล็กเมื่อเทียบกับความหนักใจในอาการป่วยของซิสเตอร์อักแนส แม้จะได้รับทราบผลการวินิจฉัยของเธอตั้งแต่พฤษภาคมว่าไม่มีทางรักษา ทว่าการได้เห็นความเจ็บปวดทรมานของเธอซึ่งไม่มีทางบรรเทาจึงทำให้จิตใจของซิสเตอร์ทั้งหลายหนักอึ้งตั้งแต่ซิสเตอร์อักแนสเริ่มชีวิตฆราวาส เธอไม่เคยขอสิ่งใดสำหรับตัวเธอเองเลย ความห่วงกังวลทั้งหมดของเธออยู่ที่ผู้คน whom เธอทำงานให้ โดยเฉพาะ โรงเรียนเด็กยากจนที่วัดกาลหวาร์ที่เธอใฝ่ฝันจะต้องเป็นสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า ซิสเตอร์ท่านหนึ่งได้บันทึกว่า “ยากจะหาใครที่ปล่อยวางยิ่งกว่าซิสเตอร์อักแนส” แม้แต่ขณะนั้นเธอมีอาการหนัก แต่ก็ไม่เคยบ่นคร่ำครวญ แต่คุณแม่วาฟาแอลก็รู้ว่าเธอเจ็บปวดทรมานอย่างหนัก เธอมีอาการบวมทั้งร่าง ไม่มีทางใดที่จะช่วยให้เธอทุเลาลง

วันที่ **26 มิถุนายน** ซิสเตอร์อักแนสได้เขียนจดหมายฉบับสุดท้ายถึงน้องสาวของเธอที่นอร์มังดีว่า:

ที่ยังมีกำลังพอจับปากกา จึงส่งข่าวถึงน้องว่า ชีวิตของพี่กำลังจะจากไป พี่รู้แต่ไม่ได้กังวลขอกล่าวแต่ว่า **“Fiat”** จงเป็นไปตามน้ำพระทัย ตามแต่พระเยซูเจ้าจะทรงประสงค์ พี่วางใจในพระองค์และในพระแม่แห่งสวรรค์ น้องกำลังสงสัยว่าความเจ็บปวดของพี่รุนแรงหรือไม่ พี่บวมทั้งตัวตั้งแต่เท้าถึงหน้าอกจนนอนไม่ถนัด หลังและสี่ข้างเป็นส่วนใหญ่มากที่สุด จนบางครั้งต้องนอนที่เก้าอี้ยาวหรือนั่งบนโซฟา กลางคืนต้องฉีกยาซึ่งช่วยให้นอนหลับ เป็นพระพรที่ยานเหลือเกินที่รู้ว่าตนกำลังจะตาย พี่ขอถวายบทเพลงสรรเสริญพระเป็นเจ้า ขอบพระคุณทุกอย่างที่พี่ได้รับ พี่ได้พยายามทำทุกอย่างมาแล้วอย่างดีที่สุด โปรดสวดให้พี่ พี่หวังพึ่งเธอช่วยผูกปอบใจครอบครัวของเรา... พี่รู้ว่าจดหมายนี้จะมาถึงเธอช้า อาจจะถึงเธอหลังสงครามก็ได้...

คุณแม่วาฟาแอลออกจากหัวหินมากรุงเทพฯ ๑ วันเวลาได้ฟังคำแนะนำของหมอ จากวันนั้นซิสเตอร์สี่ท่านที่ยังอยู่ในกรุงเทพฯ ๑ จัดแบ่งเวลาไปเฝ้าข้างเตียงซิสเตอร์อักแนสเพื่อจะได้มีคนอยู่ข้างเธอเสมอ วันที่ **7 กรกฎาคม** เธอเขียนเดิมในจดหมายที่เขียนถึงน้องสาว แต่คราวนี้เธอไม่มีแรงเขียนเอง จึงบอกให้ซิสเตอร์คนหนึ่งที่อยู่เฝ้าเขียนให้ตามคำบอกของเธอว่า “สวัสดี น้องรัก พระเจ้ายังไม่ส่งเทวดามารับพี่ พระองค์ยังปล่อยให้พี่อยู่บนกางเขน! พี่ก็ขอให้ไปตามน้ำพระทัยและยอมเป็นไปตามนั้นเสมอ พี่คิดถึงนอร์มังดีของเรามากเหลือเกิน คิดถึงพี่น้องชายหญิงของเราทุกคน โขคิดที่ผู้ดูแลพวกเราคือพระบิดาเจ้าสวรรค์ พี่ยกพวกเธอทุกคนถวายแด่พระองค์”

นี่คือคำสุดท้ายของซิสเตอร์อักแนส หลังจากทรมานอยู่อีกสองสัปดาห์ เธอก็สิ้นชีพที่มาแตร์เดอีในวันที่ **24 กรกฎาคม** อายุ **54** ปี เป็นฆราวาสมา **20** ปี เธอเป็นผู้ที่มีอายุมากที่สุดในจำนวนซิสเตอร์ที่เป็นฆราวาสผู้เริ่มก่อตั้งคณะสี่ท่านและเป็นผู้ที่ทำงานจริง ๆ ได้มากที่สุด ตั้งแต่เริ่มงาน ซิสเตอร์ต้องรับผิดชอบเรื่องทำอาหารให้พระสงฆ์ ซักรีดเครื่องผ้าสำหรับพระแท่น และทำงานอื่นอีก

สารพัด ชิสเตอร์อ๊กแนสไม่เคยบ่น แต่ทำอย่างดีที่สุดในสิ่งที่ต้องทำทั้งที่ไม่เคยทำ เด็กจน ๆ ของวัด กาลหวัรชนะใจเธอ เมื่อรัฐบาลสั่งให้โรงเรียนจีนปิดสอน ชิสเตอร์อ๊กแนสก็เป็นผู้ต่อสู้อย่างหัวชน ฝาเพื่อให้โรงเรียนเปิดสอนอีก เธอมักจะทำงานโดยไม่ได้รับความช่วยเหลือ เธอสละไม่เพียงแต่ กำลังกาย แต่เสียสละชีวิตที่จะได้อยู่ร่วมคณะซึ่งเธอถือว่ามีความสูงส่ง ไปอยู่ในที่ที่เธอรู้สึกว่ามีคน ต้องการเธอ... “อ๊กแนสตายอย่างนักบุญ 24 กรกฎาคม 1944 มะเร็ง” นี่คือโทรเลขที่คุณแม่ราฟาเอล ส่งผ่านทางกองการกาชาดสากลถึงคุณแม่แซงต์ฌอง มาร์แตง ซึ่งอยู่ในสหรัฐ

นับเป็นครั้งแรกที่มีการสิ้นชีวิตที่กรุงเทพฯ ฯ ทั้งชิสเตอร์มารี ชิแฮนและชิสเตอร์โคลทิลด์ อัญญา แมคแคน ได้สิ้นชีวิตและฝังที่เชียงใหม่ เมื่อพิธีศพชิสเตอร์อ๊กแนสสิ้นสุดลง ชิสเตอร์ทั้งสี่ กลับมายังมาแตร์เดอีที่ยังปรักหักพังด้วยความรู้สึกว่าการสูญเสียชิสเตอร์อ๊กแนสทำให้พลังของพวกเขา หือดหายไป ชิสเตอร์อ๊กแนสมีความอดทนเงียบ ๆ ฝังใจพวกเธอมากเกินคาด... บัดนี้ขณะที่ สดับฟังเสียงการโจมตีทางอากาศที่ระหึ่มอยู่ และได้เห็นสิ่งปรักหักพังอยู่รอบข้างเช่นนี้ คงทำให้ พวกเธอสงสัยว่ายังมีอนาคตสำหรับพวกเธออยู่หรือไม่ในกรุงเทพฯ ฯ

ถึงแม้มาแตร์เดอีจะไม่ถูกลูกกระเบิดอีกอย่างเมื่อเดือนมิถุนายน แต่การโจมตีทางอากาศยังมี ต่อไปยังกระชั้นถี่และรุนแรง เนื่องจากไม่มีทางที่จะเปิดโรงเรียนได้อีก จึงมีเหตุผลพอที่จะปิด สถานทีนั้นเสียแล้วย้ายไปหัวหิน แต่ก็ยังลี้ภัยอยู่ ด้วยเกรงว่าถ้าชิสเตอร์ย้ายไปหมด ทหารญี่ปุ่นจะ เข้ามาอยู่ในบริเวณ โรงเรียน เพราะมาแตร์เดอีเป็นทำเลที่มีค่ามากสำหรับญี่ปุ่น เมื่อคุณแม่ราฟาเอล ไปหาหรือเรื่องนี้กับท่านสังฆราชเปร์โรส ท่านให้ความมั่นใจว่า มาแตร์เดอีจะอยู่ในความคุ้มครอง ของสำนักธรรมทูต และตัวท่านเองจะไปดูแลที่นั่นทุกสัปดาห์ นอกจากนั้นตำรวจไทยสองนายซึ่ง เคยเป็น “ยาม” ฝ้าชิสเตอร์ที่เป็นพลเมืองของชาติศัตรู จะมาเป็นผู้ดูแลไม่ให้บริเวณโรงเรียนถูกบุก รุก คนสวนที่อยู่เป็นประจำและคนยามที่ชื่อสัตย์ของโรงเรียนก็ยังอยู่ นายนูร์ อาลัม (Noor Alam) ซึ่งเป็นมุสลิมชาวอัฟกานิสถานและจงรักภักดีต่อชิสเตอร์มาก เขาถือว่าชิสเตอร์เป็นบุคคลใน ครอบครัวยของเขา เมื่อชิสเตอร์จากไป เขาจึงรู้สึกกังวลมาก เขาเป็นคนเคร่งศาสนา เมื่อเห็นความ ตายรอบข้างและชิสเตอร์กำลังเตรียมตัวจากไป นายนูร์ อาลัมได้เขียนจดหมายฉบับหนึ่งถึงชิสเตอร์ เป็นการสั่งเสียสุดท้าย หากไม่มีโอกาสได้พบกันอีก จดหมายนั้นมีความว่า:

คุณแม่เอธิการและชิสเตอร์ที่เคารพ

ท่านกำลังจะจากไปทั้งหมด ส่วนผมก็ถูกทิ้งให้อยู่ลำพังที่นี่ ไม่ทราบว่าจะอะไรจะเกิดแก่ผม ในยามคับขันเช่นนี้ ผมได้ทำงานให้ท่านมา 16 ปีแล้ว โปรดให้อภัยที่ผมได้ทำผิดพลาดใน ระหว่างเวลาเหล่านี้ ซึ่งการกระทำที่ไม่ดีบางอย่าง ท่านอาจจะไม่ทราบ แต่ได้โปรดให้อภัย ด้วย หากมีเหตุถึงตายโดยลูกกระเบิด ผมก็ต้องไปให้การต่อพระเจ้า อาศัยการให้อภัยของ ท่าน ผมจะได้สิ้นใจอย่างมีความสุข

ผู้รับใช้ที่ซื่อสัตย์ของท่าน

นอร์ อัลัม - คนยามเฝ้าโรงเรียนเวลากลางคืน

ปลายเดือนกันยายนต่อกับตุลาคม เป็นเวลาเตรียมจัดของอพยพไปจากมาแตร์เคอี มีเครื่องเรือนหลายชั้นต้องขนย้ายไปหัวหิน ทั้งมีของชิ้นเล็ก ๆ อีกมากมายที่จะต้องห่อเก็บเอาไว้ ต้องเตรียมใช้เรือบรรทุกของหนัก ๆ เช่น โต๊ะ ม้ายาว เก้าอี้ ฯลฯ ไปหัวหิน กระทรวงศึกษาฯ ก็ให้ความช่วยเหลือตามแต่จะช่วยให้ แม้ว่าเริ่มสงครามซิสเตอร์ที่ “เป็นฝ่ายศัตรู” จะถูกคุมตัวไว้ในโรงเรียนเวลานี้รัฐบาลก็ไม่ทำให้ลำบาก ได้ยอมให้ซิสเตอร์เหล่านี้ย้ายจากกรุงเทพฯ ไปหัวหินได้

ซิสเตอร์พร้อมจะจากกรุงเทพฯฯ ไปวันที่ 14 ตุลาคม แต่เรือไม่มา จึงต้องรอถึงวันที่ 25 ตุลาคมจึงขนของบรรทุกเรือได้ สามวันต่อมาซิสเตอร์จึงได้เดินทางจากมาแตร์เคอี “วันแห่งการเสียดสละอันยิ่งใหญ่มาถึง!” ผู้บันทึกเหตุการณ์เขียนไว้ “ดูเหมือนสวรรค์พลอยเคราะห์ไปกับเราด้วย เพราะมีฝนตกลงมาอย่างหนัก เราตื่นนอนเมื่อตี 4 เข้ามีสชาติอนตี 5 รถยนต์หลายคันของบรรดามิตรสหายและศิษย์เก่ามารับซิสเตอร์ไปสถานีรถไฟ มีนักเรียนมากมายมารอเพื่อร่ำลากัน รถไฟมีคนแน่นเหมือนเช่นเคย แต่ซิสเตอร์ก็สามารถหาที่นั่งได้เกือบตลอดการเดินทาง แทนที่รถไฟจะหยุดไม่กี่แห่งตามปกติ ต้องหยุดถึง 30 แห่ง ก่อนจะเข้าเทียบสถานีหัวหินตอนเย็น 5 โมงครึ่ง

ชีวิตจึงต้องมาตั้งหลักอยู่ที่มาแตร์เคอี ชายทะเลหัวหิน ด้วยประการฉะนี้ มีข่าวคราวจากกรุงเทพฯฯ มาเป็นครั้งคราว การทิ้งระเบิดมีต่อไปไม่ลดละ บางครั้งกว่าจะสิ้นสุดการโจมตีก็เป็นเวลานานถึง 6 ชั่วโมง มาแตร์เคอียังปลอดภัย ความเป็นห่วงอย่างยิ่งก็คือเรซินาเชลี เพราะไม่มีข่าวคราวจากทางเหนือมาถึงซิสเตอร์ที่หัวหิน โทรเลขก็ใช้ไม่ได้เพราะทหารญี่ปุ่นควบคุมไว้ใช้ทางการทหาร แม้หัวหินอยู่ไกลจากบริเวณที่เป็นเป้าหมายโจมตี แม้แต่ในสถานที่อันห่างไกลเช่นนี้พวกซิสเตอร์ก็ยังรู้สึกได้ถึงอันตรายของสงคราม มีบ่อยครั้งเครื่องบินทิ้งระเบิดเป็นฝูง ๆ บินผ่านหัวหิน บางทีตอนกลางคืนมองเห็นท้องฟ้าแดงฉานด้วยแสงอัคคีในระยະไกล ๆ “เครื่องบินกำลังไปไหน? พวงนี้จะเกิดอะไรขึ้น? แล้วมะรินนี่ล่ะ?” ผู้บันทึกเหตุการณ์บันทึกไว้ด้วยความวิตกเพราะดูเหมือนญี่ปุ่นชนะแล้วชนะเล่าไม่รู้สิ้นสุด การเตรียมฉลองคริสต์มาสก็จัดอย่างเรียบง่ายในปีนั้น เพราะมีสิ่งของเพียงเล็กน้อยเป็นของขวัญที่จะมอบแก่นักเรียน แต่คริสต์มาสปีนั้นก็เชื่อว่าประสาจากความร่าเริงยินดีเสียเลย เพราะในเย็นวันคริสต์มาสมีพิธีโปรดศีลล้างบาปสี่คน เป็นเด็กประจำสองคน บุตรสาวช่างไม้ของโรงเรียนหนึ่งคน และอีกคนเป็นสตรีที่ทำงานที่โรงเรียนของมิสคอลฟิลด์

ต้นปีใหม่ปี 1945 มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ที่หัวหินไม่มีที่ใดที่จะให้ความช่วยเหลือในเรื่องการรักษาพยาบาล แต่โชคดีที่นักเรียนหรือซิสเตอร์ไม่มีการเจ็บป่วยรุนแรง แต่ในเดือนมกราคม ก็มีคนไข้หนัก คือก่อนหน้านั้นทางการในกรุงเทพฯฯ ขอให้โรงเรียนรับคุณเจมิ

ตัน (Janison) สตรีชาวสก็อตซึ่งสามีถูกกักกันในค่ายกักกันในกรุงเทพฯ ๑ คุณเจมิสันเป็นโรคเบาหวาน ทางค่ายกักกันก็เข้มงวด ทั้งไม่มีอาหารหรือยาพอเพียง ทำให้เกิดปัญหาหนักเรื่องสุขภาพ ด้วยความห่วงใยผู้บัญชาการค่าย ๑ จึงแนะนำให้ย้ายคุณเจมิสันไปอยู่ในที่ที่มีบรรยากาศดีกว่าในค่าย ๑ คุณเจมิสันเป็น โปรเตสแตนต์นิกายเพรสไบทีเรียน เธอรู้สึกชื่นชมต่อซิสเตอร์และบรรยากาศที่สุขสบายที่หัวหิน ซึ่งต่างจากบรรยากาศในค่ายกักกันที่มีบรรยากาศไม่เป็นมิตร สุขภาพของเธอดีขึ้น มีความสุขกับอากาศทะเลในตำบลเจียบ ๆ และได้เดินเล่นทุกวัน

แต่แล้ววันหนึ่ง เธอก็ถูกจากเตียงไม่ไหว ภายในเวลา 2-3 ชั่วโมงอาการทรุดลงอย่างรวดเร็ว พวกซิสเตอร์จะรู้โรคที่เธอเป็นอยู่หรือไม่ก็ไม่อาจทราบได้ ซิสเตอร์เจมมะซึ่งเคยมีประสบการณ์ด้านพยาบาลเข้าใจลักษณะของอาการว่าเป็นเรื่องฉุกเฉิน เมื่อไม่สามารถหาหมอได้ เธอจึงหาผู้ที่อยู่ใกล้ที่สุด เธอได้ตัวหมอพื้นในท้องถิ่นคนหนึ่งมาดูแลอาการของคุณเจมิสัน เมื่อหมอนั้นมาถึงพร้อมกับภรรยาของเขา ก็ได้แต่ส่ายหน้า หมอไม่มีความรู้ทางด้านพยาธิวิทยาและไม่กล้ารับผิดชอบในการรักษา จึงบอกซิสเตอร์ว่ามีหมอไทยคนหนึ่งมาหัวหิน ซิสเตอร์เจมมะผู้กล้าหาญรีบขึ้นรถสามล้อไปพามาหมอนั้นมา แม้หมอไม่สามารถลงความเห็นได้ว่าเป็นโรคอะไร ก็จัดยาให้คุณเจมิสันหนึ่งเข็มให้เธอมีอาการสงบและให้ความมั่นใจแก่ซิสเตอร์ว่าเธออาจจะมีอาการดีขึ้นในตอนเช้า

รุ่งขึ้นเธอหมดสติ เวลานั้นซิสเตอร์รู้ว่าหมอชาวอังกฤษสูงวัยคนหนึ่งอยู่ที่หัวหิน ซิสเตอร์เจมมะก็รีบตามหมอผู้นั้น หมอส่ายหน้าปฏิเสธ เพราะเขาถูกควบคุมบริเวณให้อยู่แต่ในบ้าน ไปไหนไม่ได้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากตำรวจ นอกจากนั้นเขาก็ไม่มีหยูทยาเลย แต่ถ้าซิสเตอร์ขออนุญาตตำรวจได้ เขายินดีไปดูแลอาการคนป่วย เมื่อหมอมารถึง ก็รู้อาการของคุณเจมิสันได้ในทันที รู้ว่าเป็นอาการโคม่าจากโรคเบาหวาน เมื่อไม่มียา ก็ไม่มีทางช่วยได้

คุณเจมิสันมีอาการเพียบหนัก มีเวลาเหลืออยู่เพียงเล็กน้อยพอรับศีลล้างบาปอย่างย่อ่นย่อ ได้ทำพิธีฝังศพในวันที่เธอสิ้นชีวิตที่สุสานคาทอลิก หัวหินมีบาทหลวงคณะซาเลเซียนประกอบพิธีเต็มจารีตแบบคาทอลิกสำหรับเธอ

สองสามวันต่อมา มิตรผู้หนึ่งของซิสเตอร์กำลังจะเข้ากรุงเทพฯ ๑ สามารถส่งข่าวสิ้นชีวิตของคุณเจมิสันให้สามีของเธอทราบได้ ซิสเตอร์เจมมะได้เอาเครื่องประดับสองสามชิ้นของคุณเจมิสันผู้ภรรยาใส่กล่องเล็ก ๆ พร้อมกับปอขมปอยหนึ่งผุกรีบปั้นสี่เหลี่ยมอันเป็นที่เธอชอบ และมีจดหมายเล่าอาการป่วยและการสิ้นชีวิตของภรรยา ฝากไปให้คุณเจมิสันผู้เป็นสามีด้วย

กลางเดือนมีนาคม สิ้นปีการศึกษาตามทางการ แต่มีนักเรียนประจำ 15 คนเท่านั้นที่กลับบ้านระหว่างปิดภาคเรียน ที่เหลือนอกนั้นอยู่ต่อไปกระทั่งถึงวันฉลองปัสกา วันที่ 2 เมษายนพยายามหาที่บนรถไฟซึ่งแน่นขนัด ผู้โดยสารบางคนขึ้นไปนั่งบนหลังคารถไฟ สักดาหันนั้นคุณแม่ราฟาเอลได้ข่าวที่ทำให้ทุกคนตะลึงงัน ยามที่มาแตรเดอี่มาส่งข่าวว่า อีกไม่กี่วันญี่ปุ่นจะเข้ามายึดครองโรงเรียนมาแตรเดอี่ คุณแม่ราฟาเอลต้องกลับไปกรุงเทพฯ ๑ ทันที แต่จะไปอย่างไร ไม่มีทางจะ

หาที่นั่งบนรถไฟ จะไปทางเรือที่ยังเข้ากรุงเทพ ฯ เป็นครั้งคราวก็หวังไม่ได้ ไม่ไกลจากมาแต่ร์เดอี่ หัวหินมีตาหนักเจ้านายหลายหลังซึ่งพวกซิสเตอร์ได้เยี่ยมเยียนองค์ยุพราชและพระราชมารดาเป็น ครั้งคราว ในยามจำเป็นเจ้านายองค์หนึ่ง¹¹ ได้ประทานรถยนต์ให้ขับไปส่งคุณแม่ราฟาเอลที่สถานี เพชรบุรีเมืองที่อยู่เหนือหัวหิน ห่างจากกรุงเทพ ฯ 60 ไมล์ทางตะวันตกเฉียงใต้ จากเพชรบุรีก็หวัง ว่าคุณแม่จะขึ้นรถไฟเข้ากรุงเทพ ฯ ได้

รุ่งขึ้น 6.30 น. คุณแม่ราฟาเอลออกเดินทางไปเพชรบุรี ซิสเตอร์มารีโยเซฟได้ร่วมทางไป ด้วย แม้จะได้รับความช่วยเหลือเช่นนี้ การเดินทางก็ไม่ได้ตรงเข้ากรุงเทพ ฯ ทันที ต้องค้างคืนที่ สำนักงานของซิสเตอร์ซาเลเซียนที่บางนกแขวก แต่นี่เป็นการเสียเวลาที่จัดว่าดี เพราะท่านได้พบท่าน เจ้าคณะแขวงของคณะซาเลเซียน ได้ขอคำแนะนำเรื่องขอมยกมาแต่ร์เดอี่ให้ญี่ปุ่น ท่านเจ้าคณะได้ แนะนำว่าให้ขอมโอนอ่อนผ่อนตาม ท่านเตือนว่าถ้าไม่ขอมยกมาแต่ร์เดอี่ให้ ญี่ปุ่นอาจจะใช้การ บังคับซึ่งจะทำให้ยุ่งยากมากขึ้นในที่สุด เย็นวันที่ 7 เมษายน คุณแม่ราฟาเอลและซิสเตอร์มารี โยเซฟก็มาถึงสถานีกรุงเทพ ฯ พบคนยามซึ่งเรียนให้ท่านทราบว่า ท่านสังฆราชแบร์โรสได้ตกลงยก มาแต่ร์เดอี่ให้ญี่ปุ่นแล้ว คุณแม่ตกตะลึงที่ได้ข่าวนี้โดยไม่คาดฝัน ท่านตรงไปสำนักพระสังฆราช เพื่อขอพบท่านทันที คุณแม่ตกใจสุดขีดที่ท่านสังฆราชทำเช่นนี้โดยไม่ได้ปรึกษาหารือ หรืออย่าง น้อยควรแจ้งให้คุณแม่ทราบก่อน เมื่อคุณแม่มาถึง ท่านสังฆราชก็หยิบโทรเลขที่ท่านเตรียมจะส่ง ขอให้คุณแม่มากรุงเทพ ฯ ทันที ให้คุณแม่ดู ท่านอธิบายว่าไม่มีทางส่งโทรเลขเพราะการติดต่อถูก ตัดขาดโดยสิ้นเชิง

เมื่ออารมณ์ค่อยสงบ คุณแม่ก็สามารถฟังคำอธิบายของท่าน ตัวท่านเองก็มีความกดดันอย่าง หนึ่งที่จะต้องยกทรัพย์สินของสำนักกรรมทูตให้แก่ญี่ปุ่นซึ่ง โดยเฉพาะต้องการมาแต่ร์เดอี่ และอัสสัมชัญซึ่งอยู่ในความดูแลของบราเดอร์คณะเซนต์คาเบรียล อัสสัมชัญนับว่าเป็นแกนกลาง ของสำนักกรรมทูตเพราะมีทั้งโบสถ์ สำนักพระสังฆราช และที่ทำการของผู้อำนวยการสำนักกรรม ทูต ด้วยเหตุนี้เพื่อช่วยให้อัสสัมชัญปลอดภัย ทั้งโรงเรียนเซนต์โยเซฟซึ่งซิสเตอร์คณะภคินีเซนต์ ปอล เดอ ชาร์ตร์ ดำเนินงานอยู่ ท่านสังฆราชจึงต่อรองกับญี่ปุ่นโดยยกมาแต่ร์เดอี่ให้แทน คุณแม่ ราฟาเอลเห็นว่า การตัดสินใจของท่านแบบนี้จะน่าตระหนก มาแต่ร์เดอี่ต้องถูกพลีไปด้วยวิธีนี้ หรือ ขณะที่คุณแม่พยายามระงับความโกรธ ท่านหวนนึกถึงจดหมายฉบับหนึ่งที่ได้รับจากท่านเจ้า คณะแขวงชาวคอนตันสงคราม “หากคุณแม่ถูกขอร้องให้มาแต่ร์เดอี่เป็น โรงพยาบาลสนาม ก็อย่า ลังเลเลย” คุณแม่อิลดิฟองส์เคยแนะนำไว้ดังนี้ ข้อความนั้นชัดเจน ในเวลาอันยากลำบากเช่นนี้ จำเป็นต้องขอมเสียสละ บัดนี้ ตามที่ท่านสังฆราชอธิบาย คณะอัครทูตกำลังถูกขอร้องให้สละมาแต่ร์ เดอี่เพื่อช่วยรักษาส่วนรวมเอาไว้ ตามเหตุผล คำตอบอันเดียวที่จะทำได้คือ ขอมตกลงตามการ ตัดสินใจของท่านสังฆราช

เย็นวันนั้น เมื่อคุณแม่ราฟาเอลและซิสเตอร์มารี โยเซฟมาถึงมาแตร์เดอี ก็พบทหารญี่ปุ่นสองคนเตรียมย้ายของไปจากโรงเรียน คุณแม่ราฟาเอลยื่นกรานไม้ให้ชน ทหารจึงต้องรอ วันรุ่งขึ้นเป็นวันอาทิตย์ มีมิสซาในวัดน้อยของโรงเรียน วันจันทร์ คุณแม่ไปพบทางการญี่ปุ่นที่สำนักพระสังฆราช แต่ข้อตกลงอย่างชัดเจนต้องเลื่อนไปวันรุ่งขึ้น จะพบกันใหม่ที่มาแตร์เดอี คราวนี้เรื่องสัญญาเช่าเป็นเรื่องที่ต้องเจรจากัน คุณแม่ราฟาเอลเรียกค่าเช่าเดือนละ **7,000** บาทเป็นเวลา **6** เดือน ต้องจ่ายเงินงวดละ **3** เดือน ญี่ปุ่นกังวลว่าค่าเช่าสูงไป ต้องปรึกษาผู้ใหญ่ก่อน สามวันต่อมาวันที่ **11** ถึงวันที่ **14** เมษายน คุณแม่และซิสเตอร์ยังอยู่ที่มาแตร์เดอีรอรับเอกสารสุดท้าย ขณะที่ยังอยู่ที่นั่น ได้จัดการถอดถอนบางอย่างที่ยังอยู่ที่มาแตร์เดอีไปขาย เช่น ตู้ ม้ายาวที่นั่งสวดในวัด เอาของต่าง ๆ ให้วัดกาลหวาร์ ในที่สุด เช้าวันเสาร์ หนึ่งสัปดาห์หลังจากท่านมากรุงเทพฯ ฯ ท่านสังฆราชเปร์โรสก็นำเอกสารของทางการซึ่งลงชื่อญี่ปุ่นและท่านสังฆราชมามอบให้คุณแม่

คุณแม่ราฟาเอลและซิสเตอร์มีเวลาไม่กี่นาทีทำความเข้าใจความหมายในหนังสือสำคัญ เพราะกองทหารญี่ปุ่นเข้ามาในบริเวณทันทีและเตรียมเข้าตั้งกอง ในเวลาที่ถูกละหุกเช่นนั้น ผู้บันทึกเหตุการณ์ได้เขียนไว้ว่า:

*พอหนังสือสัญญาอยู่ในมือคุณแม่ไม่ทันไร ทหารญี่ปุ่นก็เข้ามาในโรงเรียนเริ่มตั้งกอง ด้วยหัวใจที่แตกสลายและจิตใจที่ถูกบดขยี้ แต่ยังรู้สึกชื่นชมในวิถีทางที่พระเจ้าทรงจัดไว้ คุณแม่เข้าไปในวัดน้อย สวดบทเพลงสรรเสริญพระเป็นเจ้าของพระนางมารีอา สัปดาห์ที่ผ่านมาไปนี้เรียกได้ว่าเป็นสัปดาห์มหัศจรรย์สำหรับมาแตร์เดอีอันเป็นที่รักของเรา ถึงกระนั้นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นความรักความใจกว้างเช่นนี้ ในน้ำตาและในความขมขื่นใจแห่งการเสียสละก็ยังมีชีวิตและมีความบรรเทาใจเบ่งบานอยู่ ในการที่ได้เสียสละทุกอย่างเพื่อสำนักกรรมทูต ซึ่งเราได้มีส่วนช่วยสนับสนุน และได้ทำงานให้แก่สำนักนี้มาแล้วถึง **20** ปี*

ในที่สุด คุณแม่ก็ตกลงรายละเอียดกับพวกญี่ปุ่นได้ กางเขนอันใหญ่ในห้องอาหารถูกนำไปไว้ในวัด รูปปั้นนักบุญเทเรซาหนักเกินจะเคลื่อนย้ายก็ตั้งไว้ที่เดิม นายทหารญี่ปุ่นดูเหมือนเข้าใจความสำคัญของบริเวณที่ถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ได้ให้คำมั่นกับคุณแม่ราฟาเอลว่าจะไม่เข้าไปใช้สถานที่นั้น ซิสเตอร์คณะซาเลเซียนก็ใจดีช่วยให้ที่เก็บหนังสือต่าง ๆ ที่เหลืออยู่ ทหารญี่ปุ่นก็ขอใช้โต๊ะเก้าอี้บ้าง ระหว่างที่มีการเจรจากันก็มีเสียงสัญญาณภัยทางอากาศ ไม่กี่นาทีก็มีการทิ้งระเบิดลงมาตรงบริเวณ โรงไฟฟ้าและโรงผลิตน้ำประปา กรุงเทพฯ ฯ เกิดความขุมนุญ กระทั่งเย็น กว่าที่คุณแม่และซิสเตอร์จะหาทางไปให้ถึงวัดกาลหวาร์ซึ่งจะอาศัยพักคืนนั้น รถสามล้อคนหนึ่งพาท่านไปตามถนนที่เว้งว่างไร้ผู้คน บ้านเมืองโศกสลดอยู่ในความเงิบงันของความตาย หากท่านทั้งสองหันกลับไปมองข้างหลังก็จะมองไม่เห็นสิ่งใด เพราะมาแตร์เดอีกำลังตกอยู่ท่ามกลางความมืดมน

วันจันทร์ที่ 16 เมษายน คุณแม่ราฟาเอลมีงานที่ท่านจะต้องทำให้เสร็จอีกอย่างหนึ่ง แม่ท่านเต็มใจเสียดสละมาแต่เดี๋ยวก่อนเพื่อสำนักกรรมทูตจะอยู่ได้ด้วยดี ก็ยังมีเรื่องราวกับความยุติธรรมที่คุณแม่ประสงค์จะหารือกับท่านสังฆราชเปร์โรส เวลานั้นคณะอัครทูตยังติดหนี้กับสำนักกรรมทูตอยู่ 22,350 บาท คุณแม่เสนอว่า ถ้ามาแต่เดี๋ยวก่อนก็ถูกถูกระเบิด สำนักกรรมทูตต้องยกหนี้ที่ยังค้างอยู่ทั้งหมด ท่านเปร์โรสแม่จะยินยอมตามคำขอของคุณแม่ ท่านก็บอกว่าท่านจะต้องปรึกษาเรื่องนี้กับคณะที่ปรึกษาของท่านก่อน อย่างไรก็ตาม คณะที่ปรึกษาก็ไม่ใจกว้างพอ ในเอกสารที่ร่างขึ้นวันนั้นมีเงื่อนไขว่า ถ้าคณะอัครทูตได้รับเงินค่าเช่าจากญี่ปุ่นงวดที่สอง (21,000 บาท) จะถือว่าเงินจำนวนนี้เป็นเงินหักหนี้ของสำนักกรรมทูต ถ้ามาแต่เดี๋ยวก่อนก็ถูกระเบิดหลังจากนี้ คณะที่ปรึกษาจะไม่ถือว่าหนี้สินตกค้างต่อไป นี่เป็นสิ่งที่ท่านได้น้อยกว่าที่ขอ แต่อีกครั้งหนึ่งที่คุณแม่ทำอะไรไม่ได้ นอกจากท่านต้องยอมตามคำตัดสินของคณะที่ปรึกษา

เช้าวันรุ่งขึ้น ด้วยดวงใจอันหนักอึ้ง คุณแม่ราฟาเอลและซิสเตอร์มารีโยเซฟเริ่มเดินทางอันยืดยาวไร้หวังเพื่อกลับหัวหิน กรุงเทพฯ ฯ ยังขาดไฟฟ้า ขาดน้ำประปา ไม่มีการคมนาคมขนส่ง บ่ายวันนั้นท่านทั้งสองได้รับความเอื้อเฟื้อของซิสเตอร์คณะซาเลเซียนรับเก็บหีบห่อจากมาแต่เดี๋ยวก่อนไว้ในระหว่างสงครามตกบ่าอันสงบเงียบ มีเครื่องบินทิ้งระเบิด 74 ลำ บินอยู่เหนือศีรษะราว 100 เมตร คุณแม่และซิสเตอร์วิ่งตรงไปที่หลบภัยที่สร้างไว้ในสุสาน ขณะท่านวิ่งไป คุณแม่กลับเปลี่ยนทางไปหลบในดงมะพร้าว เห็นชัดทีเดียวว่านี่เป็นการหลบภัยจากเบื้องบน พรึบตาเดียว ถูกระเบิดลูกหนึ่งตกลงพอดีตรงที่หลบภัยแห่งนั้นที่ท่านทั้งสองจะเข้าไปในตอนแรก

ช่วงขณะที่ท่านปลอดภัยและรออยู่ ยังมีระเบิดรุนแรงยิ่งขึ้น ท่านเจ้าคณะซาเลเซียนทำท่าบอกให้ท่านกระโดดลงไป ในคลองที่อยู่ใกล้ ๆ ท่านก็ทำตามกระโดดลงไป ตรงนั้นมีระดับน้ำสูงเพียงเข้า ฝ่าคูการทิ้งระเบิดอันน่าหวาดเสียวทำให้กรุงเทพฯ ฯ พินาศและเกิดความปั่นป่วนยิ่งขึ้น ทั้งที่เปียกโชกและมีโคลนเต็มตัว ท่านลุยน้ำขึ้นจากคลองอย่างทุลักทุเล แต่การที่ต้องตะเกียกตะกายแบบนี้ไม่สำคัญเท่ากับอันตรายที่ท่านกำลังหลบหนี

วันที่ 17 เมษายน คุณแม่ราฟาเอลและซิสเตอร์มารีโยเซฟเดินทางไปราชบุรีโดยหวังว่าจะเดินทางจากที่นั่นไปเพชรบุรีแล้วต่อไปหัวหิน พอมาถึงเพชรบุรี ก็รู้ว่าไม่มีรถไฟออกเพราะเย็นวานมีลูกระเบิดลง ยิ่งเป็นเวลาเย็นเข้า ความพยายามจะหาพาหนะยิ่งไร้ผล ในที่สุดก็ไม่มีทางเลือก ท่านต้องค้างคืนที่บ้านของหมอสอนศาสนาโปรเตสแตนต์ รุ่งขึ้นก็ยังไม่หวังหาพาหนะเดินทาง ขณะที่ท่านเดินอยู่ในตัวเมืองก็มีสัญญาณเตือนภัยทางอากาศ ผู้บันทึกได้บันทึกตามคำบอกเล่าของคุณแม่ราฟาเอล ทำให้มองเห็นภาพอันน่าหวาดเสียวได้อย่างชัดเจน:

ผู้คนทั้งไทย จีน อินเดีย ลาว วิ่งวุ่นไปทางเดียวกันทั้งที่ไม่รู้ว่าอะไรจะวิ่งไปไหน คิดแต่อย่างเดียวว่าจะหนีไปให้พ้นลูกระเบิด ในกลุ่มผู้คนเหล่านี้ข้าง ๆ พระสงฆ์ห่มจีวรเหลืองมีชี

สเตอร์คะธอร์สุลินในชุดดำวิ่งไปด้วย เพราะเครื่องบินที่ทิ้งระเบิดอยู่เหนือศีรษะ และเสียงเครื่องบินก็ไม่น่าไว้วางใจ!

อย่างไรก็ตาม - ท่านทั้งสองได้รับความคุ้มครองจากเบื้องบนอีกครั้งหนึ่ง เครื่องบินผ่านไปโดยไม่มีการทำลายล้าง

ในที่สุดตอนกลางวัน คุณแม่ได้ปรึกษาชาวเคนมาร์กคนหนึ่งซึ่งต้องการไปหิวหินเหมือนกัน คำว่านั้นราว 2 ทุ่มครึ่ง คุณแม่ ซิสเตอร์และชาวเคนมาร์กผู้นั้นก็ออกเดินทางโดยมั่นใจว่าจะถึงหิวหินภายใน 3 ชั่วโมง ตอน 4 ทุ่มรถเกิดเสียวกะทันหัน คนขับไม่สามารถแก้ไขให้รถวิ่งได้ พวกผู้ชายช่วยกันเข็นเพื่อให้เครื่องติดแต่ไม่สำเร็จ ทุกคนร้อนใจยิ่งขึ้นเพราะตรงนั้นไม่ไกลจากค่ายทหารอากาศของญี่ปุ่น ขณะที่รอให้เครื่องยนต์ติด ก็ได้ยินเสียงเครื่องบินดังกระหึ่ม คณะเดินทางทำอะไรไม่ได้ นอกจากนั่งรออยู่กลางความมืดบนถนนที่เปลี่ยวและมีฝนปรอย ๆ กระทั่งรุ่งเช้าพอแสงเงินแสงทองจับขอบฟ้า จึงมีรถโดยสารคันหนึ่งรับคณะเดินทางไป

เช้า 830 น. 12 ชั่วโมงเต็มหลังจากออกจากเพชรบุรี คุณแม่และซิสเตอร์จึงเดินทางมาถึงมาแตร์เดอีหิวหิน “ช่างเป็นภาพอันน่าเวทนายิ่ง” ผู้บันทึกเหตุการณ์เขียน คุณแม่และซิสเตอร์เปียกโชกทั้งตัว เครื่องคลุมศีรษะที่ลงแป้งแข็งกลับหุบไม่เป็นรูปเป็นร่าง รองเท้ามีแต่น้ำและโคลน แต่ท่านทั้งสองปลอดภัยได้มาถึงบ้าน ขณะรับประทานอาหารเช้าพร้อมกัน คุณแม่เล่าว่า “มีแต่น้ำตา เป็นสัจพจน์แห่งความเจ็บปวดครวครวของมาแตร์เดอีอันเป็นที่รักของเรา แต่ถึงกระนั้น ทั้งน้ำตาเราก็สามารถพูดว่า “ขอให้ไปทำตามน้ำพระทัย...ขอบพระคุณพระเจ้า”

รุ่งขึ้น 22 เมษายน คณะธอร์สุลินเริ่มเข้าเฝ้าเป็นประจำปี ถึงวันที่ 1 พฤษภาคม ชาวคณะเพิ่งได้พบเป็นครั้งแรกในช่วงเวลาสามปีครั้งว่าอาจมีหวังที่สงครามจะสิ้นสุดลง มุสโสลินีถูกยิงตาย อิตาลีวางอาวุธ ร้างกึ่งซึ่งอยู่ชายแดนทางใต้ของพม่าใกล้กับประเทศไทยตกเป็นของอังกฤษ ที่สำคัญที่สุดคือ คณะธอร์สุลินรู้ว่ากรุงเบอร์ลินตกอยู่ในมือของฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว ชาวคณะรู้สึกว่าจะจิตใจมีความหวัง วันที่ 6 พฤษภาคมได้มีการฉลองครบรอบหนึ่งปีของมาแตร์เดอีหิวหิน อีกสองสามวันจึงได้ข่าวที่ซิสเตอร์สวดขอ คือ เยอรมนียอมแพ้สงครามในยุโรปสิ้นสุด มีสชาวันฉลองพระจิตเจ้าเต็มไปด้วยความเบิกบานและขอบพระคุณพระเจ้า แต่เร็วเกินกว่าที่จะทำนายว่าจะเกิดอะไรทางตะวันออก จิตใจของทุกคนดีขึ้นที่รู้ว่าอย่างน้อยที่สุดยุโรปได้หลุดพ้นความทุกข์โศกของสงคราม

โรงเรียนเริ่มเปิดสอนวันที่ 25 พฤษภาคม มีนักเรียน 99 คน สัจพจน์ดีดไปมีพิธีฉลองพระคริสตทศวรรษซึ่งมีการแห่สีกาภายนอกวัดด้วย “เป็นครั้งแรกที่มีขบวนแห่สีกาที่ตำบลเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในประเทศไทย” ผู้บันทึกเหตุการณ์เขียนไว้อย่างภาคภูมิใจ วันแล้ววันเล่า คณะธอร์สุลินรอฟังข่าวดีของสงคราม มีสัญญาณบางอย่างแสดงว่าในไม่ช้าตะวันออกอาจจะหลุดพ้นจากการสูญเสียชีวิตและความพินาศ วันที่ 11 สิงหาคม มีข่าวว่าญี่ปุ่นยอมแพ้แล้ว! คณะธอร์สุลินพากันเข้าวัดทันทีเพื่อจับบทยอบพระคุณพระเจ้า แต่กลับมีข่าวว่าขบวนนั้นไม่มีหลักฐาน “เรารอดด้วยความปวศร้าวใจ”

ผู้บันทึกเหตุการณ์เขียนไว้... เป็นเวลาถึงสามวัน ชาวคณะได้แต่คาดว่าจะเป็นอย่างไร กระทั่งในที่สุด “มีข่าวใหญ่ประกาศออกมาว่าญี่ปุ่นยอมแพ้โดยไม่มีเงื่อนไข สันติสุขได้กลับคืนมาสู่ตะวันออกไกลแล้ว!”

ไม่นานหลังจากประกาศสงบศึก ทหารญี่ปุ่น 50 คนที่ตั้งกองอยู่ในบริเวณใกล้โรงเรียน มาแต่ร์เดอิตัวหิน ได้มาขอพักในโรงเรียนสักสองสามวัน คุณแม่อธิการอธิบายว่า โรงเรียนเปิดทอมยังสอนอยู่คงจะไม่สะดวก แต่ยอมให้ใช้บังกาโลหลังที่ว่างอยู่ ซึ่งพวกทหารญี่ปุ่นยินดีรับด้วยความขอบคุณ ทหารญี่ปุ่นพักอยู่สี่วันก่อนถูกส่งตัวกลับกรุงเทพฯ ฯ เพื่อปลดอาวุธ ระหว่างพักที่นั่น ทหารญี่ปุ่นขอฟังวิทยุเพื่อฟังข่าวจาก BBC เรื่องที่ประเทศของตนยอมแพ้ และข่าวที่ทำให้ปวดร้าวใจว่า นั่นคือ ประเทศญี่ปุ่นพินาศล่มจมด้วยระเบิดปรมาณูที่ทหารอเมริกันทิ้งลงที่เมืองฮิโรชิมา

พวกซิสเตอร์แม้ว่าจะยินดีปรีดาที่สงครามสิ้นสุด แต่ก็รู้สึกสงสารทหารญี่ปุ่นหนุ่ม ๆ ที่มารบด้วยความจงรักภักดีและเชื่อฟังต่อประเทศชาติของตนว่าบัดนี้ต้องเผชิญกับความพ่ายแพ้และความสูญเสียอันโหดร้าย “น่าสงสาร!” ผู้บันทึกเหตุการณ์เขียน “ทหารเหล่านั้นอ่อนล้า ท้อแท้ และอับเฉา มีน้ำตาอาบหน้า เมื่อได้ฟังข่าวร้ายที่ฮิโรชิมา... เขาไม่ใช่ศัตรูอีกต่อไป แต่เป็นพี่น้องของเราที่กำลังมีทุกข์” คุณแม่ราฟาเอลผู้มีจิตใจเต็มเปี่ยมด้วยความสงสาร ได้เชิญทหารญี่ปุ่นบางคนมา “คัมมุน่า” ให้รับประทานผลไม้กับขนมและกล้วยทอดที่ทำไว้สำหรับนักเรียนประจำ “สีหน้าของเขาแสดงความยินดีทั้งที่ไม่ได้พูดอะไร เพราะเขาพูดได้แต่ภาษาญี่ปุ่นเท่านั้น”

เมื่อมีข่าวสงบศึก ครอบครัวที่อพยพมาหัวหินก็เริ่มย้ายกลับกรุงเทพฯ ฯ นักเรียนประจำหลายคนกลับไปสมทบกับครอบครัวของตน วันที่ 23 สิงหาคม คุณแม่อธิการได้รับจดหมายฉบับหนึ่งจากท่านสังฆราชเปร์โรสว่า ทหารญี่ปุ่นกำลังเตรียมออกจากมาแต่ร์เดอิตัวหิน จะไปในวันที่ 15 กันยายน อย่างไรก็ตามคณะอัครมุขมณฑลตั้งใจให้โรงเรียนที่หัวหินเปิดสอนตลอดปีการศึกษา ขอให้ซิสเตอร์ สี่ท่านยังอยู่ที่หัวหิน คือ ซิสเตอร์มาร์เซลลิน ซิสเตอร์มารี โยเซฟ ซิสเตอร์เจมมะ และซิสเตอร์ซาญ มารี ส่วนคนอื่นเริ่มมีภาระเก็บรวบรวมสิ่งของต่าง ๆ ทันทึ คราวนี้ต่างกว่าคราวก่อนมาก เมื่อซิสเตอร์มาถึงหัวหินครั้งแรกเมื่อพฤษภาคม 1944 ไม่น่าเชื่อว่าโรงเรียนที่หัวหินสำเร็จเพียงไร และหวาดเกรงว่าจะไม่ได้กลับไปมาแต่ร์เดอิตัวกรุงเทพฯ ฯ อีก ความหวาดกลัวนี้มีมากทีเดียวในเดือนมิถุนายนเมื่อมีการโจมตีทางอากาศ มาแต่ร์เดอิตัวถูกระเบิดทำลายหลายแห่งในบริเวณโรงเรียน อย่างไรก็ตาม บัดนี้ความกลัวได้หายไป โลกกลับคืนสู่สันติ และคณะอัครมุขมณฑลจะได้กลับบ้าน

วันที่ 1 กันยายน ก็เสร็จสิ้นการขนของใส่เรือสองลำแรก มีเครื่องเรือนหนัก ๆ ซึ่งเนรของคณะซาเลเซียนช่วยขนจากโรงเรียนไปใส่เรือ ต้องใช้เวลาอย่างน้อยหนึ่งสัปดาห์กว่าเรือจะถึงกรุงเทพฯ ฯ แต่ไม่จำเป็นต้องเร่งร้อนเพราะทหารญี่ปุ่นจะอยู่ที่มาแต่ร์เดอิตัวถึงกลางเดือนกันยายน วันที่ 3 กันยายน คุณแม่ราฟาเอลและซิสเตอร์เจมมะจะเดินทางเข้ากรุงเทพฯ ฯ แต่รถราในการขนส่งยังไม่ค่อยดี คุณแม่จึงวางแผนจะมาทางเรือประมงลำเล็ก ๆ ที่จอดอยู่แถวหน้าโรงเรียน เรือมีห้องเคบิน

เล็ก ๆ เพียงอาศัยนั่งกันแดด และเล็กมากจนเวลาเข้าต้องคลานมุดเข้าไป และมีแต่กลิ่นคาวจันทน์
ไม่ได้ ความพยายามขั้นต่อไปคือ หาซื้อตัวรถไฟที่ขบวนนักโทษซึ่งคาดว่าจะออกจากหัวหินตอนบ่าย
แต่จน 2 ทุ่มก็ไม่มีรถไฟมา คุณแม่เกือบจะเลิกรอ ก็ได้ยินว่ามีเรือยนต์ลำหนึ่งที่ทำเรือกำลังจะมุ่ง
เข้ากรุงเทพ ฯ 2 ทุ่มครึ่งคุณแม่และซิสเตอร์จึงลงเรือถึงกรุงเทพ ฯ ตอนเช้าวันรุ่งขึ้น

หกวันต่อมา คนงานคนหนึ่งที่มาแตร้เดือมาที่หัวหินพร้อมกับจดหมายของคุณแม่ราฟาแอล
เพราะการไปรษณีย์ยังใช้ไม่ได้ ท่านส่งข่าวว่าเรือบรรทุกของสี่ลำมาถึงโดยปลอดภัย ของหนัก ๆ
เอาขึ้นจากเรือโดยทหารญี่ปุ่น 30 คนช่วยขนขึ้นรถบรรทุกของญี่ปุ่นเอาไปลงที่มาแตร้เดือ ทหาร
ญี่ปุ่นออกไปจากมาแตร้เดือวันที่ 8 กันยายน หนึ่งสัปดาห์ก่อนกำหนด จ่ายค่าเช่าให้เต็มจำนวน
สำหรับหกเดือนที่เข้ามาครอบครองมาแตร้เดือ ขณะที่ญี่ปุ่นจากไป นายทหารคนหนึ่งได้มอบ
จดหมายฉบับหนึ่งให้คนยาม จดหมายนั้นมีใจความว่า:

ยามที่รัก

*เราย้ายเสร็จแล้ว ขอบใจยามที่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ นายของเราบอกเราให้ฝากความระลึกถึงของ
เราให้คุณแม่ (คุณแม่ราฟาแอล) ด้วย เราคืนกุญแจห้องทั้งหมดมาให้*

ร้อยโทซุกุอิระ

สิ้นสุดสงครามด้วยประการฉะนี้ สิ่งที่ชาวคณะอัครทูตสันตปาปาก็ไม่ได้เกิด มาแตร้เดือ
ไม่ได้ถูกถูกระเบิดอีก ทหารญี่ปุ่นดูแลทรัพย์สินของโรงเรียนอย่างดี แคมป์ขจัดโต๊ะให้สะอาดก่อน
จากไป ทั้งยังทิ้งข่าวสารหลายกระสอบไว้ให้ พร้อมกับไม้กองหนึ่งที่มีประโยชน์ในการซ่อมแซม
ญี่ปุ่นให้เกียรติบริเวณวัดที่นับว่าเป็นสถานศักดิ์สิทธิ์ ค่าเช่าที่ญี่ปุ่นจ่ายให้ก็พอชำระหนี้สินที่คณะ
อัครทูตเป็นหนี้สำนักธรรมทูต วันที่ 15 กันยายน มาแตร้เดือกรุงเทพ ฯ และมาแตร้เดือหัวหินมี
มิสซาฉลองแม่พระมหาทอซ และขอบพระคุณพระเจ้าที่ทรงคุ้มครองระหว่างเวลาที่เต็มไปด้วย
ความทุกข์เดือดร้อน เป็นเวลาที่ปริศนาปรามิโทย์ซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมรำลึกร่วมกันถึงสิ่งซึ่งตนต้องทน
และทุกสิ่งที่คุณได้รอดพ้นมา

แม้ยังไม่มีใครสามารถเดินทางไปทางเหนือเพื่อเยี่ยมโรงเรียนที่เชียงใหม่ แต่การ
ติดต่อสื่อสารก็ทำได้แล้ว อย่างน้อยซิสเตอร์ก็รู้ว่าซิสเตอร์ทั้งสี่ที่เรยีนาเซลีได้รับผลกระทบจาก
สงครามไม่รุนแรงนัก แม้เรยีนาเซลีไม่ได้รับความเสียหายจากการทิ้งระเบิดอย่างมาแตร้เดือกรุงเทพ
ฯ ซิสเตอร์ก็ประทับใจกับความทุกข์ของตนเอง ช่วงเวลาสงครามส่วนใหญ่ ซิสเตอร์ต้องอยู่อย่างโดด
เดี่ยว มีโอกาสน้อยมากที่จะได้ข่าวคราวจากมาแตร้เดือกรุงเทพ ฯ หรือส่งข่าวของตนให้ทาง
กรุงเทพ ฯ ทราบ ซิสเตอร์ที่เชียงใหม่อยู่อย่างไม่แน่ใจ เชียงใหม่อยู่ใกล้กับชายแดนพม่าจึงได้ข่าว
ความโหดร้ายของญี่ปุ่นที่ผู้อพยพกลับมาเล่าให้ฟัง ทหารญี่ปุ่นอยู่ทุกแห่งในเมือง แม้ซิสเตอร์ไม่
ได้รับความเดือดร้อนโดยตรง เธอก็มีชีวิตอยู่ในบรรยากาศที่ไม่เป็นมิตร เธอทำอย่างดีที่สุดเพื่อรักษา

โรงเรียนให้รอดตลอดปีการศึกษา แต่ก็มีความไม่แน่นอนอยู่เสมอ จำนวนนักเรียนที่ลดลงทำให้ตัด
ทอนรายได้ของโรงเรียนอย่างนี้ก็ไม่ถึง

ในที่สุด บัดนี้การแยกตัวกันก็สิ้นสุด คณะอูร์สุลินทั้งสองกลุ่มฝันถึงวันที่จะได้กลับมา
รวมกันอีกครั้ง แต่วันนั้นยังอยู่ในอนาคต จะมีเวลาที่ร่วมรำลึก รื้อฟื้นพันธะแห่งความรักซึ่งกันและ
กัน ซึ่งจะมั่นคงยิ่งขึ้นด้วยการที่ต้องพลัดพรากจากกัน อย่างไรก็ตาม บัดนี้มีงานที่จะต้องทำ การ
ขอบพระคุณพระเจ้าผู้ทรงคุ้มครองก็ด้วยการลงมือทำงานที่พระองค์ทรงมอบให้ทำต่อไป ด้วยเวลา
พักผ่อนที่มีเพียงเล็กน้อยและโดยไม่รีรอ บรรดาซิสเตอร์เริ่มเตรียมตัวสำหรับการเรียนการสอนใน
ฤดูใบไม้ร่วง ซึ่งได้ประกาศอย่างเป็นทางการแล้ว

โรงเรียนมาแตร์เดอี ภายใต้ความอำนวยการของคณะอูร์สุลิน
จะเปิดทำการสอนในวันที่ 1 ตุลาคม 1945